

УДК 94(477)

Т. Пилипович

УКРАЇНЦІ-ВОЯКИ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА АНДЕРСА (2-ГО ПОЛЬСЬКОГО КОРПУСУ) В БИТВІ ПІД МОНТЕ-КАССИНО

У публікації досліджено та проаналізовано участь українців у складі Армії генерала Андерса (2-го Польського корпусу) в битві під Монте-Кассіно. У центрі уваги висвітлення маловідомих сторінок участі українців у складі польського добровільного військового формування - Армії генерала Андерса (2-го Польського корпусу).

Ключові слова: українці, Армія генерала Андерса (2-ий Польський корпус), Монте-Кассіно, Друга світова війна.

В публикации исследованы и проанализированы участие украинцев в составе Армии генерала Андерса (2-го Польского корпуса) в битве под Монте-Кассино. В центре внимания освещение малоизвестных страниц участия украинцев в составе польского добровольного военного формирования - Армии генерала Андерса (2-го Польского корпуса).

Ключевые слова: украинцы, Армия генерала Андерса (2-ой Польский корпус), Монте-Кассино, Вторая мировая война.

The publication investigates and analyzes the Ukrainian participation in the Army of General Anders (2nd Polish Corps) in the battle of Monte Cassino. The focus of coverage of little-known pages of Ukrainian participation in the Polish voluntary military operation - Army of General Anders (2nd Polish Corps).

Keywords: ukrainian, Army General Anders (2nd Polish Corps), Monte-Cassino, World War II.

З часу закінчення Другої світової війни минуло понад шістьдесят років. Але багато її сторінок, зокрема участі в ній українців, доводиться переосмислювати. Довгі часи про участь українців в Другій світовій війні в СРСР, де проживала їх переважна більшість говорити не було прийнято – підкреслювалося, що війну вів весь радянський народ. Однак необхідно пригадати, що українці пройшли через всю світову бійню, і через всі театри бойових дій.

Маловідомою сторінкою світової історії є участь українців в бойових діях Другої світової війни у складі армії генерала Андерса (2-й Польський корпус). Дане військово формування було створене з ініціативи генерала Владислава Андерса в 1941 р., на території Радянського Союзу за договором з польським урядом в еміграції. Армія генерала Андерса складалася з польських громадян, що потрапили в радянський полон в результаті радянсько-польської війни 1939 р., а також поляків котрі були депортовані і засуджені в табори ГУЛАГу. Слід зазначити, що серед польських громадян було багато етнічних українців адже у міжвоєнний період (1920-1939 рр.) землі Галичини, Холмщини, Підляшшя, Західної Волині, Західного Полісся, Посяння та Лемківщини опинилися під владою Польщі. Національний склад Армії Андерса був неоднорідним: крім поляків та українців в складі армії знаходилися євреї та білоруси [2, ст. 2].

1 серпня 1941 р. в Москві розпочалися переговори про формування польської армії на території СРСР. Від радянської сторони переговори вів уповноважений Генерального Штабу Червоної Армії генерал-полковник А.М. Василевський, з польської сторони - начальник польської військової місії генерал-майор С. Шишко-Богуш. 6 серпня 1941 р. командуючим польської армії в СРСР був призначений генерал Владислав Андерс. Головною метою угоди, як виявляється з його тексту, було створення в найкоротший строк на території СРСР польської армії, призначеної «для сумісної з військами СРСР і інших союзних держав боротьби проти Німеччини» [3, с.15]. Угода строго обумовлювала національний суверенітет сформованих частин: вони повинні були скласти частину озброєних сил в майбутньому суверенної Польської республіки, при цьому військовослужбовці присягали на вірність

Польській республіці. Після закінчення війни армія повинна була повернутися до Польщі [1, с.12].

Призову підлягали солдати і офіцери Війська Польського, що знаходилися в таборах для інтернованих; молодь призовного віку з числа засуджених і висланих в адміністративному порядку в 1939–1941 рр. з районів Західної України і Західної Білорусії; поляки, що евакуювалися в 1941 р., а також набрані в будівельні батальйони і бойові частини Червоної Армії. Змішані закличні комісії почали в першу чергу набір в Грязовецькому, Суздальському і Старобельському таборах, де знаходилися інтерновані польські солдати [8, с.15].

Відомо, що питання про те, кого вважати польськими громадянами, із самого початку стало гострою суперечністю між радянською і польською сторонами. Польська сторона вважала такими всіх жителів Польщі в межах до 31 серпня 1939 р., а органи радянської влади керувалися іншим підходом, оскільки 29 листопада 1939 р. Указ Президії Верховної Ради СРСР встановив, що колишні польські громадяни, що знаходилися на території західних областей України і Білорусії до моменту входження цих областей до складу СРСР 1–2 листопада 1939 р. є громадянами СРСР. Для полегшення набору в армію радянський уряд погодився зробити вилучення з Указу про громадянство від 29 листопада 1939 р. і почав вважати громадянами Польської Республіки всіх поляків – жителів цих областей і пообіцяв передати в польську армію поляків-добровольців, вже покликаних в Червону Армію.

Формування армії Андерса відбувалося прискореними темпами. Наприклад станом на 29 серпня 1941 р. в неї було зараховано 8,6 тис., на 31 серпня – більше 20,7 тис., на 25 жовтня 1941 р. – 41,5 тис. солдатів і офіцерів, що значно перевищувало намічені раніше цифри.

Проте гострою і складною проблемою стало питання з озброєнням польських частин. В даному випадку хотілося б лише підкреслити, що йшлося про найважчий для Радянського Союзу період війни, коли на радянсько-німецькому фронті вирішувалося питання про долю країни. Фронт вимагав безперебійного постачання зброєю, боєприпасами [13, с.42]. Командування польської армії, не дивлячись на проблему з озброєнням, постійно добивалося не передбаченого угодою збільшення її чисельності, формування все нових і нових з'єднань. На початку жовтня 1941 р. В. Андерс звернувся до радянського уряду з проханням сформувати нові дивізії, зокрема дві в Узбекистані. Про це ж клопотав і польський посол З. Кот. Радянська сторона була вимушена повідомити, що єдиною перешкодою для формування нових дивізій, як і раніше, є відсутність озброєння, а також труднощі з продовольчим постачанням в СРСР. Проте С. Кот передав до Лондона, а також послам США і Великобританії в СРСР повідомлення про те, що Радянський Союз не хоче, щоб на його території була створена крупна польська армія [14, с.56]. З цього ж моменту починається загострення польською стороною питання про постачання армії, висувається питання її виведення з території СРСР. Подібна позиція польської сторони зустріла підтримку західних союзників. 25 жовтня 1941 р. В. Сікорський усно заявив А. Е. Богомолу, радянському послові при емігрантських урядах в Лондоні, про намір перевести польські частини до Ірану або Астрахані [15, с.33]. До кінця осені 1941 р. матеріально-побутове положення польських військ ускладнилося.

Владислав Андерс неодноразово просив прискорити виведення 25 тис. солдатів до Ірану, а також 2 тис. льотчиків і моряків до Англії. При цьому було обіцяно, що після навчання і бойової підготовки, усі вони повернуться в СРСР і візьмуть участь в боротьбі на радянсько-німецькому фронті. Різке погіршення продовольчої ситуації в СРСР і пов'язаного з цим постачання польської армії, стало приводом для неодноразових звернень В. Андерса до І. Сталіна [6, с.190]. Під час повторної бесіди із Сталіним 18 березня 1942 р. В. Андерс став наполягати на збільшенні кількості польських військовослужбовців, що виводяться до Ірану. Документи свідчать, що в цих умовах, особливо жорстку і безкомпромісну позицію зайняло командування польської армії. Враховуючи положення, що склалося, небажання польського командування брати участь в боях на радянсько-німецькому фронті, відсутність англійських постачань озброєння, радянський уряд дав згоду на виведення до Ірану всієї польської армії,

для охорони нафторозробок і нафтопроводів.

До 1 вересня 1942 р. евакуація польських частин була закінчена. Всього з СРСР виїхало близько 80 тис. військовослужбовців і більше 37 тис. членів їх сімей. 12 тисяч польських військовослужбовців, зокрема моряки, льотчики, танкісти, були направлені до Англії. Велика частина польської армії - 69 917 чоловік, згодом вирушила до Ірану. Всього в Пехлеві прибуло 69 917 чоловік, з них військових 41 103. В ході двох евакуацій з СРСР виїхало близько 80 тисяч військовослужбовців і більше 37 тисяч членів їх сімей. Армія Андерса, складалася з: 3-ої, 5-ї, 6-ї, і 7-ої піхотних дивізій, танкової бригади і 12-го уланського полку. Національний склад Армії Андерса був неоднорідний: окрім поляків там були євреї, значна кількість українців і білорусів. У Палестині до Армії Андерса була приєднана 3-а дивізія карпатських стрільців, сформована з польських солдатів, що зуміли після розгрому Польщі вирушити до Леванту, і декілька дрібніших польських частин, що були у складі англійської армії. У цьому новому складі армія Андерса була перетворена в 2-й Польський корпус у складі англійської армії. Всього він налічував 48 тис. бійців. На озброєнні корпусу було 248 артилерійських знарядь, 288 одиниць протитанкової зброї, 234 одиниці зенітної зброї, 264 танки, 1241 БТР, 444 броньовики і 12 064 автомобілі. Проте, англійське командування, довго не бажало включити до складу корпусу польські повітряні частини. Згодом, в 1945 році, чисельність корпусу виросла до 75 тисяч за рахунок звільнених з німецьких таборів поляків [16, с.190].

У грудні 1944 за наполяганням Черчілля, було прийнято остаточне рішення направити Армію генерала Андерса (2-й Польський Корпус) до Італії для спільних бойових дій з союзниками проти фашизму. Транспортування польських військових частин з території Єгипту до Італії розпочалося 15 грудня 1943 року і тривало до 1 квітня 1944 року. Водночас, було прийнято рішення про те, що Армія Андерса перебуватиме на італійському фронті в складі 8-ї Британської армії [17, с.189].

Після прибуття до Італії Армія генерала Андерса (2-й Польський корпус) складалася з наступних бойових частин:

- 1) 3-а Карпатська стрілецька дивізія під командуванням генерала Броніслава Духа.
- 2) 5-а стрілецька дивізія під командуванням полковника Никодим Сулика
- 3) танкова бригада під командуванням генерала Броніслав Раковського
- 4) група артилерії, розвідки полку, батальйону, інженерів і зв'язку.

Усього Армія генерала Андерса (2-й Польський корпус) на 1 квітня 1944 року налічувала 52688 солдатів, у тому числі офіцерів-3099, 49 030 солдатів і 559 добровольців допоміжної служби жінок. По прибуттю Армії генерал Андерса (2-го Польського корпусу) до Італії національний склад військового формування залишався неоднорідним: крім поляків та українців в складі армії знаходилися євреї та білоруси. Якщо проаналізувати склад окремої 5-ї стрілецької дивізії то її склад був з високим відсотком національних меншин, окрім 13 049 поляків, у складі формування перебувало 460 білорусів, 264 українці, 114 євреїв, 19 литовців, 11 росіян, чотири румуни і троє татарів [11, ст. 218].

Битва за італійський гірський монастир Монте-Кассіно (найдревніший в Європі) була частиною військової операції західних союзників. Розпочалася вона 17 січня 1944 р., а завершилася взяттям Риму 4 червня 1944 року. Союзними військами на початку військової операції командував англійський генерал Гарольд Александр. Німецьку групу військ очолював Альберт Кессельрінг. На початку 1944 р. західна частина «Лінії Густава» знаходилася під німецьким контролем: німці утримували долини Рапідо, Лірі і Гарільяно і деякі прилеглі гірські хребти. 15 лютого абатство Монте-Кассіно, що знаходилося на вершині гори, було зруйноване нальотами американських бомбардувальників Б-26. Бомбардування було проведене з побоювання, що абатство може бути використане нацистами, як пост спостереження. Через два дні після бомбардування німецькі десантники зайняли руїни, щоб утримувати їх. За час операції, яку часто називають «битвою народів», союзники провели 4 наступи. Три з них завершилися невдало. І лише четвертий наступ -

«Діадема» привів до прориву оборони. Саме Армії генерала Андерса (2-му Польському корпусу) вдалося захопити Монте-Кассіно [16, ст. 218].

23 березня генерал Владислав Андерс зустрівся з командувачем 8-ї Британської армії-генералом Олівером Лізом, який заявив, що 8-й Британській армії було поставлено завдання прорвати фашистську оборонну «лінію Густава», найукріпленішою стороною якої є пагорб Монте-Кассіно. Для 2-го Польського корпусу умови були наступним: захоплення та повний контроль гірських районів Монте-Кассіно та П'єдімонте. Генерал Владислав Андерс погодився на участь 2-го Польського корпусу у битві під Монте-Кассіно, тому що здобута перемога мала б велике значення для польської справи. Це було б найкращою відповіддю на радянську пропаганду, яка стверджувала, що поляки не хочуть воювати з німцями [13, ст. 218].

Перший наступ на Монте-Кассіно (11 -12 травня 1944 р.) розпочався в 23:00 з масивного союзницького бомбардування. Армія союзників складалася з британських, американських, польських, новозеландських, південноафриканських і французьких з'єднань. Через півтори години після початку бомбардування союзників почався наступ сухопутних військ по всіх напрямках. На ділянці наступу Армії генерала Андерса (2-го Польського корпусу), бойові дії набули особливо жорстокого характеру. За три дні боїв в горах над Кассіно польська піхота, понісши важкі втрати, трохи просунулася вперед. Серйозні втрати при цьому понесли і німці, що оборонялися: полковник Хайльман з 4-го парашутного полку пізніше назвав те, що відбувається там «мініатюрним» Верденом [10, ст. 10].

До полудня, союзним військам на ворожому березі Рапідо вдалося зміцнитися і просунулися вперед, не дивлячись на запеклий німецький опір і контратаки. До 13 травня напруга на фронті почала спадати: на правому фланзі німецькі війська почали поступатися натиску 5-ої армії, відкриваючи їй дорогу для просування углиб німецьких позицій. Французький корпус захопив Монте-Майо і тепер зміг прикривати з флангу і надавати матеріальне сприяння Армії генерала Андерса (2-му Польському корпусу), проти якої Кессельрінг кинув усі наявні у нього резерви [13, ст. 218]. Таким чином Кессельрінг сподівався виграти час, необхідний для того, щоб відійти на другу приготовану німецьку оборонну позицію - «Лінію Гітлера», що знаходилася в 13 кілометрах на південь.

Частини Армії генерала Андерса (2-го Польського корпусу) просунулися через долину Лірі, і підійшли до оборонної «лінії Гітлера». Лінія ця незадовго до її штурму за наполяганням Гітлера була перейменована в «лінію Зенгера», щоб таким чином принизити в очах громадськості її значення, якщо лінія буде прорвана [16, с.166]. Поспішна атака не вдалася і 8-а Британська армія вирішила витратити декілька днів для реорганізації. Декілька днів також зайняла основна робота: провести 20,000 одиниць бронетехніки і 2,000 танків через зруйновані зміцнення «лінії Густава».

Наступна атака почалася 23 травня: на правому фланзі Армія генерала Андерса (2-ий Польський корпус) розпочала вирішальну атаку на гірські масиви Монте-Кассіно та П'єдімонте, в центрі наступала 1-а канадська піхотна дивізія (з резерву 8-ої армії). 24 травня канадці прорвали лінію і 5-а канадська танкова дивізія була введена в прорив. 25 травня Армії генерала Андерса (2-му Польському корпусу) вдалося захопити гірські райони Монте-Кассіно та П'єдімонте і лінія зміцнень звалилася. Дорога на Рим і далі на північ була очищена. У бойових операціях за гірські масиви Монте-Кассіно та П'єдімонте загинуло більше 54,000 солдатів - союзників і 20,000 німецьких солдатів [17, с.380].

Свідченням мужності українців-вояків Армії генерала Андерса (2-го Польського корпусу) є отримані відзнаки та нагороди за бій під Монте-Кассіно. Слід зазначити, що одразу після кривавої битви, військовослужбовці Армії генерала Андерса були удостоєні одними з найпочесніших польських бойових нагород – «Золотого Хреста з мечами» та «Бронзового Хреста з мечами». Пам'ятний хрест за Монте-Кассіно, був заснований Верховним командуванням Збройних сил Польщі на Заході 26 липня 1944 року, а згодом був включений в реєстр пам'ятних винагород ветеранських організацій Польської Народної

Республіки. Серед нагороджених «Золотим Хрестом з мечами» знаходимо імена українців, а саме: майор Буковський Андрій, майор Гелінський Владислав, капелан Юдицький Віктор та підпоручик Станіслав Захара. Вперше були нагороджені «Бронзовим Хрестом з мечами» - сержант Петро Адамович, сержант Степанн Бахматюк, сержант Станіслав Бакай, сержант Петро Баран, сержант Ігор Левицький, сержант Володимир Левицький, сержант Михайло Людвисяк, хорунжий Андрій Лайко та старший сапер Роман Лавник. Серед нагороджених вдруге «Бронзовим Хрестом з мечами» слід відзначити імена двох українців: сержанти Євгеній Гуменяк та Роман Новак [12, с.10].

Яскравим свідченням жертвовності українців під час штурму Монте-Кассіно є загиблі військовослужбовці корпусу генерала Андерса. В одній з найкривавіших битв Другої світової війни втрати 2-го Польського корпусу склали 924 убитих, 2931 поранених і та 94 зниклих без вісті [11, ст. 220]. Варто відзначити, що відразу після битви за Монте-Кассіно біля підніжжя височини було закладене військове кладовище, де поховані загиблі польські військові.

Перша спроба розповісти про наших земляків серед польських військовослужбовців, які брали участь у битві під Монте-Кассіно, була зроблена українськими емігрантами. Так, вперше про українців-воjakів Армії генерала Андерса розповідається у книзі Зиновія Книша - безпосереднього учасника битви під Монте-Кассіно, який після війни опинився у вимушеній еміграції в Канаді. У книзі «За чужу справу» автор розповідає про наступні події: «Відступили з величезними втратами, і так невдало закінчилася перша велика атака на Монте Кассіно. Лягло в ній багато моїх братів - українців, бо переважно з них і з білорусів склалися піхотні батальйони. Там вони спочили, на сонячних узгір'ях Італії, далеко від України, в бою за чужу справу, і ніхто їх не згадав, пропали імена їх, закриті польською вивіскою. Поляки скаженіють з люті і знову все на українців звалюють. Українці не хочуть битися, українці добровільно здаються в полон, українці розкривають німцям польські становища, українці дають німцям інформації, українці по-зрадницьки вистрілюють польських офіцерів. Чого тільки не роблять ті українці! Якби десята частина з того правдива - не стало б уже польської армії. Ясно, все те брехня, для прикриття власної невдачі.»[5,с.89].

Звичайно, у суспільній думці багатьох поляків утвердилося розуміння того, що велика частина українців, котрі потрапили до складу Армії генерала Андерса були не щирими у своїх намірах відстоювати інтереси майбутньої Польщі. Слід зазначити, що багато жителів західноукраїнських земель, що воювали у складі корпусу Андерса мали кардинально різне бачення приналежності тамайбутньої території Західної України, ніж самі поляки.

Про хід самої битви під Монте-Кассіно Зиновій Книш описує в наступних реченнях: «В міжчасі похоронили вбитих. Говорено, що в одній лише останній атаці лягло їх чотири тисячі. Пішов і я оглянути могилки, подивитися, може не стало між живими кого з товаришів-українців, щоб честь їм віддати і помолитися за них. На широкому військовому цвинтарі рівними рядами стояли гроби свіжо викопані й оправлені, хрести на них однакові й напис на кожному: ім'я й прізвище, військова частина, день смерті. Ніхто б не впізнав, де українець, а де поляк, смерть усіх зрівняла, а до того поляки перекручували назвища на свій лад. Стільки різниці, що на гробах православних воjakів поставлено трираменні хрести. Це відрізняло їх від воjakів католицької віри, але православні були українці з Волині й Полісся, тут знову їх помішано, не знати, хто якої національності.» [5,с.89].

Отже з вищесказаного, можна зробити висновок, що не дивлячись на ставлення поляків, українці віддано боролись за спільну справу - боротьбу з фашизмом. Проливаючи власну кров, українці мали надію в майбутньому на порозуміння та утворення власної держави в територіальних межах проживання етнічних українців.

На сьогодні з'ясовано 18 прізвищ вихідців з України, загиблих у битві під Монте-Кассіно, з повними даними: час і точне місце народження, військовий чин, віросповідання, дата і місце загибелі (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Українці загиблі в бою під Монте-Кассіно

№	Чин	Прізвище та імя	DatДата,місце народження, повіт	Воєводство	Національність, віросповідання	Дата, місце смерті
1.	стрілець	Дідощук Михайло	24 XI 1906 Калуш StaСтаніславський	Станіславське	Українець, Греко-католик	12.V. Монте-Кассіно
2.	стрілець	Сайків Дмитро	21 VIII 1912 Перемишляни	Тернопільське	Українець, Греко-католик	17.V. Монте-Кассіно
3.	канонір	Сисак Павло	27 VII 1918 Станіслав Станіславський	Станіславське	Українець, Греко-католик	13.V. Монте-Кассіно
4.	стрілець	Сорока Степан	24 XII 1909 Бродовці Бобрка	Львівське	Українець, Греко-католик	12.V. Монте-Кассіно
5.	стрілець	Яворний Микола	10XI 1910 Соколів Бучач	Тернопільське	Українець, Греко-католик	12.V. Монте-Кассіно
6.	стрілець	Тринча Степан	17 III 1914 Сокола Лесько	Львівське	Українець, Греко-католик	12.V. Монте-Кассіно
7.	канонір	Смаль Степан	18IVI 1916 Підкамінь Броди	Тернопільське	Українець, Греко-католик	19.V Монте-Кассіно
8.	сапер	Євтух Василь	21 VIII 1921 Радчик Столін	Поліське	Українець, Греко-католик	12.V Монте-Кассіно
9.	стрілець	Калинка Теодор	6 III 1918 Муличець Сарни	Волинське	Українець, Греко-католик	17.V. Монте-Кассіно
10.	стрілець	Слободян Григорій	21 XII Кудкок Бережани	Тернопільське	Українець, Греко-католик	17.V. Монте-Кассіно
11.	канонір	Бандза Бенедикт	27 III 1913 Калиновник Ковель	Волинське	Українець, Православний	22.V. Монте-Кассіно
12.	старший сапер	Данилюк Ян	12 11 1913 Білашів Ковель	Волинське	Українець, Православний	10.V. Монте-Кассіно
13.	стрілець	Савчук Ян	05 V 1917 Будераж Здолбунів	Волинське	Українець, Православний	18.V. Монте-Кассіно
14.	старший стрілець	Дедьо Владислав	02 V 1922 Новий Вітків Радехів	Тернопільське	Українець, Православний	18.V. Монте-Кассіно
15.	стрілець	Паньковець Михайло	02 11 1913 Любиковці Сарни	Волинське	Українець, Православний	12.V. Монте-Кассіно

16.	старший стрілець	Соломонюк Ян	01 VII 1918 Нова Визня Ковель	Волинське	Українець, Православний	17.V. Монте-Кассіно
17.	канонір	Кривлюк Макар	19 II 1911 Хлевчани Рава Руська	Львівське	Українець, Греко-католик	11.IV. Монте-Кассіно
18.	стрілець	Пристаплюк Олександр	23 III 1904 Коршич Рівне	Волинське	Українець, Православний	17.V. Монте-Кассіно

В залежності від військового звання, переважну більшість серед загиблих співвітчизників складають прості солдати [7, ст. 225]. Це було пов'язано з тим, що в польському війську доступ представників національних меншин до офіцерських і підофіцерських шкіл був обмежений.

У міжвоєнний час в процесі визначення національного походження одним з критеріїв виступало віросповідання, яке дозволяє визначити мінімальну цифру українців. У зв'язку з цим, в даній науковій статті є окрема таблиця щодо конфесійної приналежності військовослужбовців Армії генерала Андерса (Таблиця 2).

Таблиця 2.

Таблиця вояків некатолицької приналежності Армії генерала Андерса (2-й Польський корпус) на 1 жовтня 1944 р.

Конфесія	Офіцери	Загальна кількість представників конфесії	Сумарна кількість
Православні	31	2311	2342
Євангелісти	32	293	329
Іудеї	132	706	838
Інші	9	76	85

На підставі аналізу конфесійного складу можна відзначити, що військовослужбовці православного віросповідання становлять значний відсоток, що у свою чергу дає підстави говорити про значну частину українців у складі Армії генерала Андерса [9,ст.2]. Складніше визначити цифру українців серед військовослужбовців римо-католицького віросповідання, оскільки майже всі вони в офіційних тогочасних документах були записані поляками.

Очевидно, що серед вихідців з України, які поховані на кладовищі на Монте-Кассіно, українців було набагато більше, проте складно встановити їх точну кількість. У зв'язку з цим, в дану наукову статтю включені тільки особи, українське походження яких знайшло підтвердження в архівних джерелах. Саме тому подальше дослідження теми є важливим та актуальним.

Після битви під Монте-Кассіно Армія генерала Андерса на протязі року майже безперервно воювала в Італії, відзначилася під Анконою і завершила бойовий шлях у квітні 1945 р. участю у взятті міста Болоньї. До 1946 2-й Польський корпус залишався в якості окупаційних сил в Італії, а згодом був перенаправлений у Великобританію, де був розформований [16, ст.625]. Більшість його бійців, як і командуючий – Владислав Андерс не побажали повертатися до Радянського Союзу, і залишилися в еміграції.

Протягом усього післявоєнного періоду переважна більшість імен наших земляків, які брали участь в битві під Монте-Кассіно чи загинули в ній, була невідома їхнім родичам і рідним Україні. Знадобилося майже 70 років, які минули після битви, щоб імена учасників та загиблих героїв Монте-Кассіно повернулися на Батьківщину.

Джерела та література

1. Андерс В. Без последней главы // Иностранная литература.-1990.-№11.-С.12-16
2. Бондар М. Битва под Монте-Кассино.-режим доступу Internet // <http://www.wikipedia.ru.html>
3. Брехун Л. Красные маки под Монте-Кассино // Информационно-аналитический журнал.-2001.-№2.-С.14-16
4. Джувага В. Українці на полях Другої світової війни.-режим доступу Internet // <http://www.maidan.org.ua.html>
5. Книш З. За чужу справу.- Торонто: Либідь, 1961.- 125 с.
6. Лебедева Н.С. Армия Андерса в документах российских архивов // Репрессии против польских граждан. Выпуск 1.-М.: Звенья , 1997 .- С.176-196
7. Никитов А.С. И они защищали Родину // Книга памяти республики Коми.- Коми, 2000.- С.827
8. Gabinewicz M. Nazywano nas dziecmi Andersa // Kombatant .-2006.-№ 5 (184).-s.15-16
9. IPMS, Zestawienie ilościowe żołnierzy wyznań niekatolickich według stanu z dnia 1.IX.1944r» syg, A.X11.28/16A.
10. Oprac A.B. Był to czyn zbrojny // Kombatant .-2006.-№ 5 (184).-s.9-10
11. Partacz C. Kwestia ukraińska w polityce polskiego rządu na uchodźstwie i jego ekspozytur w kraju (1939-1945).- Koszalin:WUPK, 2001.- 389 s.
12. Polish Institute and Sikorski Museum, Dziennik personalny tresc nadania krzyza zaslugi z mieczami z dnia 28 XI 1945, syg. R318/10.
13. Smoliński J.: Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie : 1939-1945.- Warszawa: Egros, 1997.-290 s.
14. Swianiewicz S. W cieniu Katynia.- Warszawa: ZIK, 1990.-290 s.
15. Wat A. Mój wiek.- Warszawa:MON , 1990.-290 s.
16. Wankowicz M. Monte Cassino .-Warszawa : MON , 1957.-630 s.
17. Żaroń P.: Armia Polska w ZSRR, na Bliskim Wschodzie i Środkowym Wschodzie.- Warszawa 1981: KAW RSW Prasa- Książka – Ruch , 1981.-400 s.